

ISTORIJA JE UČITELJICA ŽIVOTA

Meseci maj i oktobar već godinama zadaju glavobolju srpskim političarima. Ne, kako bi neko pomislio zbog ekonomskih ili političkih problema, već zbog istorije!? Naime, 9. maja Evropa obeležava Dan pobede nad fašizmom koji je proglašen Danom Evrope, dok je 20. oktobra 1944. godine srpski glavni grad Beograd oslobođen od fašističkog okupatora od strane jedinica Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije i sovjetske Crvene armije. Osim ove dve slavne godišnjice, Srbija u oktobru obeležava i dva tragična događaja. Naime, u roku od samo sedam dana 14. i 21. oktobra 1941. godine fašistički okupatori su u dva srpska grada, Kraljevu i Kragujevcu, masovno streljali blizu deset hiljada civila, među kojima su bila i deca školskog uzrasta. U većini evropskih zemljama, posebno u onima koje su se borile protiv fašizma, takvi datumi se prigodno obeležavaju jer je to deo političke kulture i tradicionalnih vrednosti. U Srbiji, nažalost ne. To samo pokazuje u kakvom se stanju danas nalazi srpsko društvo.

Srbija je ušla u Drugi svetski rat kao deo Kraljevine Jugoslavije (država koja je nastala 1918. godine na teritoriji današnje Srbije, Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Makedonije) koja je u aprilu 1941. godine okupirana od strane fašista i podeljena na više delova između nacističke Nemačke i njenih saveznica Italije, Mađarske i Bugarske dok je na teritoriji današnje Hrvatske, Bosne i Hercegovine i delom Srbije formirana kvislinška, fašistička država Nezavisna država Hrvatska (NDH). Nemački okupatori su u Srbiji formirali kvislinšku vlast pod rukovodstvom srpskog generala Milana Nedića (slučaj veoma sličan sa francuskim kvislingom maršalom Filipom Petenom). Veći deo vojnika jugoslovenske kraljevske vojske je odveden u zarobljeništvo ali su delovi pojedinih jedinica odbili da kapituliraju. Njih je okupio pukovnik kraljevske vojske Dragoljub Mihajlović formiravši četnički pokret («četnik» je naziv za srpske gerilce iz Prvog svetskog rata). S druge strane, u junu 1941. godine, odmah posle napada nacističke Nemačke na SSSR (Savez sovjetskih socijalističkih republika), jugoslovenski komunisti su počeli oružanu borbu. Oni su stvorili partizanski pokret koji je bio opštenarodni, odnosno okupljao je pripadnike svih naroda bivše Jugoslavije. U ovom pokretu su tek posle nekoliko godina ideološki prevladali komunisti bez obzira što se na njegovom čelu od početka nalazio lider Komunističke partije Jugoslavije Josip Broz Tito. Ova dva pokreta su bili ideološki suprotstavljena ali su tokom rane jeseni 1941. godine sarađivala u borbi protiv Nemaca. Njihov sukob je počeo u novembru 1941. godine kada su četnici prekinuli borbu protiv okupatora i napali partizane.

Titovi partizani (narodni naziv za borce Narodnooslobodilačkog pokreta) su se opredelili za bespoštednu borbu protiv fašista i kvislinga koja se narednih nekoliko godina odvijala na teritoriji Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske i Srbije, dok su se četnici (narodni naziv za pripadnike pokreta koji je vodio pukovnik Mihajlović) opredelili za čekanje dok se u situacija u svetu ne promeni, odnosno dok saveznici ne pobede naciste. Pored toga, partizanski pokret je, zbog ideologije koju je imao odnosno komunisti koji su ga vodili, imao jedinstvenu komandu i politiku, dok su četnici bili vojska bez snažne centralne komande, čije su jedinice bile oslonjene na lokalne sredine iz kojih su dolazili vojnici.

U takvoj situaciji, partizanski pokret je postao glavni neprijatelj fašističkog okupatora ,dok su delovi četničkog pokreta sarađujući sa okupatorom protiv partizana počinili ratne zločine nad civilnim stanovništvom, kako srpske, tako i hrvatske i muslimanske nacionalnosti. Još u avgustu 1943. godine američki predsednik Frenklin Ruzvelt i britanski premijer Vinston Čerčil su uputili poruku sovjetskom lideru Josifu Visarionoviču Staljinu u kojoj je konstatovano da se u Jugoslaviji samo partizanski pokret bori protiv nacista. To je potvrđeno odlukama Teheranske konferencije, održane od 29. novembra od 1. decembra 1943. godine na kojoj su se Ruzvelt, Staljin i Čerčil saglasili da se partizanima u Jugoslaviji uputi vojna i politička podrška. Jugoslovenski kralj Petar II Karađorđević, koji se od okupacije zemlje nalazio u izbeglištvu u Londonu, izdao 12. septembra 1944. godine naredbu kojoj je raspušten četnički pokret a svim pripadnicima njegovog pokreta, koji nisu počinili ratne zločine, naređeno je da pristupe narodnooslobodilačkom pokretu pod komandom maršala Josipa Broza Tita.

To su istorijske činjenice. Kraj četničkom pokrenu nisu učinili partizani već saveznici i jugoslovenski kralj u čije ime su se navodno borili. Partizanski pokret se, uz pomoć Saveznika, razvio u snažnu Jugoslovensku armiju čije su jedinice uz sadejstvo sovjetske Crvene armije 20. oktobra 1944. godine oslobodile glavni grad Beograd a do 15. maja 1945. godine čitavu Jugoslaviju. Borba Titovih partizana svrstala je Jugoslaviju u antifašističku koaliciju koja je pobedonosno završila Drugi svetski rat.

Posle nekoliko godina prividne demokratije u Jugoslaviji je uspostavljena jednopartijska vlast komunista. Suđenja pravim kvislinzima, kakva su se odvijala u svim okupiranim zemljama Evrope, komunistička vlast je koristila da se obračuna i sa ideološkim protivnicima pa su mnogi nevini pogubljeni, a imovina im je nacionalizovana. Uhapšen je i osuđen na smrt i lider četničkog pokreta general Mihajlović. Ovaj proces je bio politički i nije sproveden po standardima koje danas svet poznaje, ali su na njemu dokazani brojni zločini koje su počinile jedinice i pojedinci iz pokreta kojim je Mihajlović komandovao. U odluci da streljaju Mihajlovića jugoslovenski komunisti su bili neumoljivi pa maršal Tito nije poslušao ni apel francuskog predsednika generala De Gola koji je molio da se smrtna kazna pretvori u kaznu doživotnog zatvora. Baš kao što je on uradio posle suđenja francuskom kvislingu maršalu Petenu. Ali u tome je razlika između demokratija i diktatura. Jugoslavija je, pod vođstvom komunista sa sopstvenom verzijom socijalizma koji je bio drugačiji od rigidnog sovjetskog, opstala do 1991. godine kada se raspala u krvavom građanskom ratu. Svemu što se desilo posle rata u bivšoj Jugoslaviji može se mnogo toga prigovoriti sa stanovišta demokratije i ljudskih prava ali to nema nikakve veze sa činjenicom da su se samo Titovi partizani u bivšoj Jugoslaviji i Srbiji borili protiv fašista.

Upravo tu dolazimo do jednog od najvećih problema srpskih političkih stranaka pa samim tim i društva u celini – nedostatka ideologije. Jer u društvo u kome je sporno ko se borio protiv fašista ,a da pri tom ova činjenica nije sporna ni u Moskvi, ni u Vašingtonu, ni u Londonu , živi od danas do sutra, bez plana i ideologije. I zato se danas u Srbiji troši velika energija na prošlost i nevažne stvari dok se planiranju budućnosti posvećuje malo pažnje. U Srbiji javnost doživljava da su levičarske stranke za poštovanje tradicija antifašističke borbe, dok su desničarske stranke za reviziju istorije, promociju četničkog pokreta i rehabilitaciju desničarskih političara koji su sarađivali sa fašističkim okupatorom. Niti je podela prirodna, niti je pitanje pravo. Podela nije prirodna jer su se protiv fašizma borili i levičari, i desničari.

Potom, pravo pitanje nije ko se borio protiv fašizma jer to se zna već šta se desilo sa zemljom posle pobede nad nacistima i Drugog svetskog rata? To pitanje je za diskusiju jer normalno je da većina političkih stranaka koje učestvuju u demokratskom političkom sistemu ne mogu da opravdavaju jednopartijski sistem koji je stvoren u Jugoslaviji posle 1945. godine.

U Srbiji se formalno na levisi nalaze dve velike političke stranke – Demokratska stranka (DS) bivšeg predsednika Srbije Borisa Tadića koja je do pre nekoliko meseci vladala zemljom i Socijalistička partija Srbije (SPS) sadašnjeg premijera Ivica Dačića uz nekoliko manjih stranaka. Dok socijalisti (popularno ime za SPS) imaju jasnu ideologiju i kao stranka koja je nastala iz nekadašnje komunističke partije zasnivaju politiku svoje partije na antifašizmu, demokrate (popularni naziv za DS) lutaju. Upravo su demokrate i njihov lider Tadić krive što srpsko društvo i danas ima dilemu u vezi sa tim ko se borio protiv fašizma. Tokom poslednjih osam godina koliko su suvereno vladali zemljom, kao stranka levice koja baštini tekovine antifašističke borbe, DS je morala da ima jasnu politiku kada je u pitanju odnos prema prošlosti. Umesto toga, demokrate su koketirale sa ekstremnom desnicom dopuštajući da recimo Vlada protivzakonito osnuje Komisiju koja se bavila traženjem posmrtnih ostataka četničkog vođe Draže Mihajlovića koji je u tom trenutku bio pravnosnažno osudjen za ratne zločine!? Ta, "levičarska" DS dozvolila je da recimo Beograd nema ulicu koja se zove po partizanskom generalu Peki Dapčeviću koji je komandovao operacijom oslobađanja srpske prestonice. Nekoliko godina ranije, u vreme vlasti Tadićevih demokrata, ukinute su ulice sovjetskih heroja maršala Tolbuhina i generala Ždanova (koji je komandovao sovjetskim snagama koje su oslobađale Beograd) kao i Bulevar Crvene Armije, vojske čijih je 960 vojnika i oficira dalo život da srpska prestonica bude slobodna!? Imena ovih ulica su vraćena tek na intervenciju Ruske federacije čija vlast nema očigledno dilemu ko se borio protiv fašizma. Inače, ne odnosi se Srbija tako samo prema herojima iz Drugog svetskog rata. Beograd nema ulicu jednog od najznačajnijih vladara u srpskoj istoriji jugoslovenskog kralja Aleksandra koji je stvorio Jugoslaviju ,a ubijen je francuskom gradu Marselj u atentatu 1934. godine. Ostaće zapamćeno da je u vreme dok su demokrate bile deo vlasti među portretima uglednih srpskih premijera postavljena i slika kvislinškog premijera u vreme nacističke okupacije Milana Nedića. Ova portret je uklonjen tek 2008. godine kada je Ivica Dačić, lider SPS, izabran za potpredsednika Vlade. Tada je Dačić postavio logično pitanje – šta će portret kvislinškog premijera na zidu Vlade!? DS ne obeležava značajne datume antifašističke borbe, predstavnici ove stranke čak i kada su na državnim funkcijama ne učestvuju u zvaničnim ceremonijama kojima se obeležavaju značajni datumi iz borbe protiv fašista. Kao i u mnogim drugim slučajevima, DS je i ovog puza zauzela poziciju po kojoj ne treba nikome da se zamera. Tako se ne vodi politika.

Problem u Srbiji nema samo levica, već i desnica. Na ovom delu političke scene nalaze se vladajuća Srpska napredna stranka (SNS) čiji je lider do skoro bio predsednik Srbije Tomislav Nikolić a sada je prvi potpredsednik Vlade Aleksandar Vučić, Demokratska stranka Srbije (DSS) bivšeg premijera i predsednika Vojislava Koštunice, Ujedinjeni regioni Srbije (URS) sadašnjeg ministra finansija Mlađana Dinkića i čitav niz manjih partija. Zbog odnosa koji imaju prema jednopartijskom sistemu koji je nastao u Jugoslaviji posle Drugog svetskog rata stranke desnice često su osporavale činjenicu ko se borio protiv fašista. To je u krajnjoj liniji, štetno po imidž desnice u Srbiji jer danas u Evropi borbu protiv fašizma osporavaju samo ekstremna desnica i neofašistički pokreti.

Velike srpske desničarske stranke nisu takve i zato je važno da imaju stav prema ovom delu istorije onakav kakav imaju desničarske stranke u Nemačkoj, Francuskoj ili Britaniji. Zato je korak koji je učinio sadašnji predsednik Srbije Tomislav Nikolić (do skoro lider desničarske SNS) ,kada je povodom oslobođenja Beograda položio venac na Spomenik Neznamom junaku ,istorijski za Srbiju jer je počast partizanskim i sovjetskim borcima odao političar desnice. Time je Nikolić pokazao da je odgovoran predsednik svih građana, da poštuje istorijske činjenice i da se ponaša kao predsednici svih evropskih država koje su se borile protiv fašizma.

Ako predsednik Nikolić nema dileme, imaju ih drugi političari. Zato je samo u Srbiji moguće da se Dan pobeđe nad fašizmom ne proslavlja kako bi trebalo u zemlji koja je bila članica Antifašističke koalicije ili da deo političke elite ne učestvuje u proslavi Dana oslobođenja Beograda od fašista. Ne možemo da ne primetimo da su osim predsednika Nikolića samo državni funkcioneri koji s članovi SPS učestvovali u ceremonijama na kojima je obeleženo oslobađanje Beograda. A kako bi bilo drugačije, kada se 2009. godine srpska vlada (kojom je dominirala levičarska DS) setila kada je oslobođen srpski glavni grad tek kada je tadašnji ruski predsednik Dimitri Medvedev najavio da će posetiti Srbiju 20. oktobra na 65 – tu godišnjicu oslobođenja Beograda od strane sovjetskih i partizanskih jedinica. Ruski predsednik naravno nije zaboravio da je skoro hiljadu vojnika i oficira Crvene armije poginulo oslobađajući srpsku prestonicu i došao je da im oda počast ali tadašnja Vlada jeste. Zato je na brzinu organizovana Svečana akademija i proslava oslobođenja prestonice a u gradu su ponovo vraćana ulicama imena sovjetskih heroja. Ova proslava je organizovana te godine i nikada više!? Bio je to šamar Rusije “levičarskoj vladi” srpskog predsednika Tadića i lekcija iz koje nismo ništa naučili.

U međuvremenu je srpska skupština donela zakon kojim je omogućila rehabilitaciju svih ljudi koji su posle Drugog svetskog rata osuđeni u političkim procesima. Ta rehabilitacija je uslov kako bi naslednicima ovih ljudi bila vraćena oduzeta imovina u okviru procesa denacionalizacije. Zakonom je omogućeno da ispravi nepravda prema mnogim bogatim građanima Srbije kojima je posle Drugog svetskog rata oduzeta imovina a oni proglašeni neprijateljima samo zato što su bili ideološki protivnici komunista bez obzira što tokom rata nisu saradivali sa fašističkim okupatorom. Međutim, ovaj zakon je počeo da se koristi da se rehabilituju saradnici okupatora i kvislinzi. Tako je recimo deo ekstremne desnice počeo otvoreno da traži da se rehabilituje predsednik marionetske vlade za vreme okupacije general Nedić (što bi bilo isto kada bi Francuska rehabilitovala maršala Filipa Petena ili Norveška Vidkuna Kvislinga!?), predsednik kraljevske Vlade Dragiša Cvetković koji je potpisao pristupanje Kraljevine Jugoslavije Trojnom paktu ili recimo zloglasni ratni gradonačelnik Beograda Dragi Jovanović, poznat po ubistvima antifašista i rodoljuba i sprovođenju nacističkih rasnih zakona protiv Jevreja!? Srpska skupština je otišla korak dalje pa je posebnom odlukom izjednačila prava boraca partizanskog i četničkog pokreta što je nedavno ukinuo Ustavni sud.

Tradiciju antifašizma danas sa ponosom čuvaju kako SAD, tako i Rusija ili Velika Britanija ili Francuska i mnoge druge zemlje sveta. Čuvanje sećanja na veliku pobeđu slobodnog sveta nad fašizmom nije samo poštovanje istorije. Sećanje na tu borbu je istovremeno inspiracija današnjim političarima i elitama da čuvaju demokratiju i razvijaju demokratske procedure, poštuju ljudska i manjinska prava, sporove rešavaju bez rata i grade bolji svet. Antifašizam je temelj na kome se razvijaju evropska društva od recimo britanskog, francuskog, ruskog pa i nemačkog.

INTERNATIONAL COMMUNICATIONS PARTNERS

NEDELJNE ANALIZE I PROGNOZE

Utisak je da je Srbija jedna od retkih evropskih zemalja čija politička i društvena elita ne razume ove procese. A kada se ne nauče istorijske lekcije, ponovo se prolazi kroz njih.

Možda u tome treba tražiti razlog zašto je u Srbiji prošlost važnija od budućnosti, i zašto srpsko društvo nikako da krene napred, u budućnost, rešavajući probleme koje ima. Kada političke i društvene elite nemaju ideologiju, kada ne postoje opšteprihvaćene vrednosti, kada svaka stranka ili političar misle da istorija počinje od njih, kada nema poštovanja za ono što je urađeno ranije – tada društvo ne može da napreduje, živi od danas do sutra i bavi se nevažnim pitanjima. Upravo se to dešava Srbiji.